

N:o 1.

Af herr **Adelsköld**, om tillsättande af en komité för uppgörande af förslag till ordnande af försvarsväsendet.

Uti en motion i försvarsfrågan i Riksdagens Andra Kammare vid detta års ordinarie riksdag har herr Olof Jonsson i Hof, med hvilken 17 af kammarens ledamöter förenat sig, uttalat följande åsigter.

»Af de i årets statsverksproposition under fjerde hufvudtiteln gjorda framställningar, äfvensom af de i nådiga propositionerna n:is 2 och 3 framgår, att Kongl. Maj:t åter upptagit de förslag till försvarets stärkande, som voro föremål för 1891 års Riksdags pröfning, men då icke vunno godkännande. Nära till hands ligger då den frågan, huruvida de ifrågasatta förbättringarna äro af den natur, att de motsvara de uppostringar, som dermed äro förenade, och huruvida de äro egnade att främja försvarsfrågans slutliga lösning på fullt rättvisa grunder och på ett för landet i dess helhet tillfredsställande sätt.

Redan nu är Sveriges arméorganisation i hög grad invecklad, och de nu till Riksdagen inlemnade förslagen äro sannerligen icke af beskaffenhet att bringa enhet, enkelhet och reda i de många och olikartade organisationsformerna, hvilka fastmera tillökas och därför än ytterligare sammangyttras. För uppsättning af infanteriet, kavalleriet och artilleriet tillämpas nu flera system eller anskaffningsgrunder, och dertill skulle nu läggas nya sådana, så att till och med inom samma truppförband olika anskaffningssätt af stammanskapet skulle användas. Detta måste gifvetvis medföra olägenheter, försvåra förvaltningen och orsaka dryga kostnader.

Med de under fjerde hufvudtiteln föreslagna nyorganisationer m. m. afhjelpas ej de väsentliga brister, som i militärtekniskt afseende vidlåda den nuvarande härordningen. Fortfarande varder denna af en allt annat än homogen beskaffenhet, fortfarande komma våra fördelningar att hafva en med hänsyn till härens användning på krigsfot ogynsam sammansättning och förläggning, och fortfarande kommer således mobiliseringen att försvåras och försenas. Det har inom såväl Riksdagen som komitéer från fackkunnigt håll upprepade gånger framhållits, att härens organisation på fredsfot och krigsfot måste vara öfverensstämmande, för att maskineriet verkligen skall göra tjenst i farans stund, att våra fördelningar borde redan i fred vara organiska enheter och likformigt sammansatta, och att fördenskull en grundlig omstöpning af organisationen vore erforderlig. Men för reformer i nu antydda syfte öppna ej de föreliggande förslagen vägen. De öfverklagade olägenheterna och de skarpt framhållna bristerna kvarstå, och klyftan mellan freds- och krigsorganisationen är lika stor som någonsin.

Ifrågavarande brister stå icke — det hafva fackmännen mer än en gång förklarat — att afhjelpa, så länge den nuvarande organisationen af stamtruppen bibehålles. Med ett bifall till Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag beträder man således icke de verkliga och kraftigt verkande reformernas väg. Dertill kommer, att de ovissa och ojemnt fördelade besvär, som indelningsverket medför, kvarstå för rust- och rotehållarne.»

Rigtigheten af detta resonnement torde väl icke kunna bestridas.

Vid ordnandet af ett lands försvarsväsende har nemligen alltid på andra ställen ansetts af allra största vigt, att det *i forn borde vara så enkelt som möjligt*, samt

att hänsyn togs till *landets läge och egendomliga naturförhållanden, beskaffenheten af dess gränser till andra stater m. m., till militärteknikens och taktikens ståndpunkt*, äfvensom, hvad som icke är af minsta betydelse, till *landets förmåga att bära de med försvarsorganisationens uppehållande och utveckling förenade kostnader och uppoffringar*, utan att folket nedtynges af skatte- och personliga bördor, eller viktiga kulturangelägenheter derpå blifva lidande. Ty fästes icke tillbörligt afseende vid sistnämnda viktiga fråga, så kan landet, lik en i för tung rustning klädd krigare, duka under för rustningens tyngd.

Granskas försvarsväsendet i utlandet, skall man öfver allt utan undantag finna, att man der i första rummet söker hindra en fiende att intränga i landet och göra det till skådeplatsen för krigets fasor och med detsamma förenade förluster och skador af alla slag.

Och detta har man velat åstadkomma dels genom fästningar utmed landgränserna, dels ock genom ett kraftigt sjöförsvar medelst flytande flyttbara fästningar utmed gränserna vid hafvet. Medelst det flytande försvaret vill man dessutom hindra fienden blockera och härja längs kusterna, bränna sjöstäder och etablissementer, förstöra sjöfarten och handelsförbindelserna, men framför allt söka på hafvet förstöra hans transportflottor till förhindrande af landstigning och, om han lyckas komma i land, isolera honom genom störandet af hans förbindelser med eget land, hvarigenom allt en fiende tvingas till mångdubbelt större kraftutveckling och förberedelser, än om hafvet är fritt.

I ett land som Sverige, med dess 230 mil långa hafsgräns, måste således det flytande kustförsvaret vara af stor betydelse och borde i verkligheten benämnas »landtförsvar».

I fråga om det lefvande försvaret har hela Europa, såsom Tyskland, Frankrike, Ryssland, Österrike, Schweiz, Rumänien, Grekland, Danmark och Norge, m. fl. stater, undantagande England, ordnat sitt försvar på den enkla rena värnpligtens grund, utan någon s. k. stam, som man här vill behålla. Att England och Förenta staterna i Nordamerika bibehållit en stående värfvad yrkes-arméorganisation kommer sig af Englands många kolonier i andra verldsdelar, dit värnpligtige icke kunna sändas såsom garnison, samt af att den obetydliga amerikanska värfvade armén om 27,000 man nästan uteslutande är afsedd till skydd mot indianerna. Truppens moraliska egenskaper spela i båda dessa fall icke någon viktigare rôle. England och amerikanska Förenta staterna äro dessutom så rika, att de kunna betala en värfvad armé, och hvad England beträffar har det, utom den stående, en här af frivilliga (volunteers) på omkring 250,000 man af alla vapen, utrustad på det fullkomligaste sätt, och med denna nationalhär och sin flotta kan England anses fullkomligt betryggadt för fiendtliga landstigningar. Och med Förenta staterna i Amerika lärer väl ingen annan magt komma på tanken af ett krig, helst sedan den nu under byggnad varande flottan fullbordats.

I princip måste ett ordnande af försvaret, medelst fasta och flytande fästningar utmed gränserna och den lefvande försvarskraftens grundande på allmän värnpligt, vara det i närvarande tid enda rigtiga, ty annars hade Europas magter icke så allmänt tillämpat detta system.

Men till följd af rivalitet och andra förhållanden, följer af 1870—1871 års krig, som äro allmänt kända och här icke behöfva vidare utvecklas, ha Tysklands och Frankrikes krigsrustningar tvingat det europeiska fastlandets andra magter till en så oerhörd utvidgning af den allmänna värnpligten, och de ständiga nya uppfinningarna och förbättringarna af vapnen tillsammans härmed föranledt så ofantliga kostnader för krigsväsendet, att, såsom den gamle erfarne fältmarskalken Moltke yttrade, »Europa styfnar i vapen; vi må vända oss till venster eller höger, så finna vi våra grannar i så full rustning, som till och med ett rikt land i längden icke kan uthärda». Och ej nog med de pekuniära uppoffringarna! Den allmänna värnpligten har utsträckts så långt och tagits så strängt i anspråk, att den blifvit en kräfta för nationerna. Industrien och näringarna lida, och folkens förmåga att bära omkostnaderna har länge sedan öfverskridits. Det var år 1886 grefve Moltke i tyska riksdagen fälde ofvan citerade yttrande, och sedan dess har man fortgått i allt större skala på samma väg, så att, enligt »The Statesmans Year-book» 1890, Europa redan då hade i vapen 3,031,000 man, hvilken styrka under krig kunde ökas till *sjutton millioner femhundra tjugufem tusen* (17,525,000) *krigare*, och kostnaderna för dessa härar, hvilkas make verlden aldrig skådat, uppgingo under djupaste fred, år 1890, till *fyra tusen tvåhundra sjuttiofyra millioner* (4,273,000,000) *francs*, emot 2,372 millioner francs år 1874.

Uti dessa summor äro emellertid icke medräknade hvarken räntor på lån upptagna för militära ändamål eller värdet af de mans- och hästdagsverken, som improduktivt användts; men skulle värdet af allt detta tilläggas, komma med all säkerhet Europas årliga utgifter för den s. k. »*väpnade freden*» att uppgå till, lågt räknadt, *tio tusen millioner francs*.

Tio milliarder årligen, hvad skulle icke kunna åstadkommas härmed? — — — —

Bakom dessa allt mer och mer växande siffror för de europeiska magternas militära rustningar står — statistiskt bevisbar och obevekligt hotande — den nationalekonomiska ruinen. — — — —

Grekland och Portugal äro redan insolventa, uti Italien råder den förfärligaste ekonomiska nöd, Österrike och Ryssland låna så mycket de kunna — Rysslands statsskuld känner jag icke, men Österrikes uppgår till 6,940 millioner francs. Tyskland, som af Frankrike 1871 tillkrigade sig 5,000 millioner francs och derigenom ända till 1876 kunde hålla sig fritt från statsskuld, har redan nu en sådan, uppgående till nära 2,000 millioner francs, hvilken årligen tillväxer, och Frankrikes

statsskuld, hufvudsakligen uppkommen genom krigen och i synnerhet krigen 1870—1871 samt arméns återställande efter detta krig, uppgick år 1891 till 31,645,821,000 francs. Europeiska staternas sammanlagda statsskuld, som år 1866 slutade på 30,000 millioner francs, har växt så, att den nu under endast 26 år ökats till närmare 90,000 millioner francs eller tredubbelt. Den ökas årligen i allt större och förfärligare progression och uppgår med all säkerhet, om det skulle kunna fort-fara på samma sätt, vid »fin-de-siècle» till *ett hundra tusen millioner* (100,000,000,000) francs.

Under tiden 1866—92 har nordamerikanska Förenta staternas skuld — äfven hufvudsakligen ådragen genom krig — minskats från omkring 15,000 millioner francs till 6,250 millioner, och räntorna — med anledning af den större kredit, som vunnits genom amorteringen af skulden — nedgått från 725 millioner till 250 millioner francs.

Ehuru lyckligtvis icke för närvarande berörande våra egna finansiella förhållanden på annat sätt än genom den allmänna oro, osäkerhet och domning i affärsverksamheten och det tryck på alla förhållanden, som dessa här- och skuldmassor måste utöfva, har jag likväl ansett mig böra anföra ofvanstående beaktansvärdt hemska siffror, bevisande fältmarskal-ken Moltkes skarpa blick i framtiden och hvad som kan läsas mellan raderna i hans yttrande, att det är endast genom partiel afväpning de europeiska magternas förstörda finanser möjligen låta sig repareras, och tillika antyda hvad som enligt våra förnämsta finansiella auktoriteters åsigt skulle kunna blifva följden äfven för oss, om Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag blindt bifölles af Riksdagen.

Den nu existerande s. k. »*väpnade freden*» är det största våld mot de enskilda staternas fria sjelfbestämmelserätt; ty om en magt, i synnerhet om det är en stormagt, behagar öka sin krigsstyrka, så måste alla grannstaterna, och vidare dessas grannar, öka sina krigshäror, för att jemvigten må bibehållas. En enda magt kan således på detta sätt, under djupaste fred, pålägga alla de andra odrägliga bördor. Tidningen »Försvarsvännen» har visserligen velat bevisa, att utgifterna för krigsväsendet icke äro af någon betydelse, enär penningarna stanna inom landet (liksom under inbördes krig), men den gamle Moltkes ord och

erfarenheten i Europa tala ett annat språk, och säkert är, att om exempelvis hälften af Europas utgifter för den väpnade freden kunde besparas och hälften af de *tärande* samhällsmedlemmar, som arméerna innehålla, gjordes till *närande* medlemmar i samhället, skulle ställningen för de närande blifva annorlunda än nu.

Såsom förhållandet nu är, måste alla möjliga och omöjliga skatteobjekter uppsökas och skatter påläggas utan misskund, och utan tanke på följderna för framtiden, till anskaffande af medel för underhållande och utvidgande af denna förfärliga krigsapparat. Folken utsugas och missnöjet växer, men socialismen frodas så mycket bättre såsom ogräs på en *mager* åker, och när en gång skörden mognat, står den sociala revolutionen som en hotande fara.

Tecken börja redan visa sig för alla, som vilja se och icke slagits med blindhet, och de oskyldiga få då lida med dem som skulden hafva. Min tro är, att hvarje sann fosterlandsvän bör hafva ögon och öron vidöppna för den sociala frågan, hvilken egentligen i grunden är en fråga om dagligt bröd och om rättigheter motsvarande skyldigheterna till det allmänna.

Hans Maj:t Konungen har äfven i sitt diktamen till statsrådsprotokollet den 12 oktober 1888 med öppen blick för sakens vikt, fäst uppmärksamheten härpå. Löses denna fråga i tid, så att den ärliga och redbara arbetaren har utsigt till att kunna väl uppfostra sina barn och uppehålla sig och de sina under ålderdomen och erhåller samma politiska rättigheter som andra i socialt hänseende högre ställda klasser i samhället, så har socialismen förlorat sin udd, och den sociala revolutionen förekommit.

Såsom bilaga till denna motion har jag, med ledning af en artikel i »Revue Libérale», kallad »Europas förfall», uppgjort en tabell, visande de europeiska stormagternas utgifter för militära ändamål och för undervisningen, samt öfver procenten röstberättigade — i jämförelse med Sverige.

Kejsar Napoleon III lärer, med tanken på framtiden, hafva ifrågasatt en inskränkning i Europas militära rustningar, ehuru detta förslag icke konvenerade andra vederbörande, utan hafva dessa rustningar, syn-

nerligast efter fransk-tyska kriget, utvidgats i allt vansinnigare grad, hvaraf följderna, om icke ändring i tid sker, naturligen ej kunna leda till annat än en — kris, hvars utgång ingen nu lefvande kan förutse.

När tiden är inne för en, förr eller senare, blifvande afväpning, kan emellertid nu icke förutsägas, men under tiden måste hvarje europeiskt land, som vill bevara sin sjelfständighet, finna sig tvunget af grannarne att rusta sig så långt krafterna medgifva.

Härom torde alla verkliga fosterlandsvänner kunna vara ense. Det är blott i fråga om *sättet* för försvarets ordnande på ett så vidt som möjligt betryggande vis tankarne kunna vara delade. Och denna splittning i tankarne rörande den viktiga frågan torde hufvudsakligen kunna tillskrifvas den sväfvande osäkerhet i åsigterna hos vederbörande, röjande sig i de många olikartade, mer eller mindre opraktiska, förslag till försvarets ordnande, som under senare åren varit under Riksdagens behandling.

Hvad nu beträffar det förslag till landtförsvarets ordnande, som af Kongl. Maj:t framlagts till antagande af innevarande urtima Riksdag, så befinnes detsamma, såsom äfven uttalats af Hans Maj:t Konungen i trontalet, vara »bygd på samma grund som de för de tvenne närmast föregående framlagda», innefattande indelningsverkets bibehållande såsom stam, samt beväringssmanskaps vapenöfningars utsträckning till 90 dagar, uppsättning af nya stamregementen i Norrland, m. m., hvilket allt skulle köpas för grundskatternas afskrifning och indelningsverkets delvis öfvertagande och framtida uppehållande af statsverket.

Enligt detaljberäkningar, gjorda under öfverläggningarna i kamrarne vid 1891 och 1892 års riksdagar rörande samma kongl. förslag, af herrar Herslow och Mankell i Andra Kammaren och af mig i den Första, skulle statens årliga utgifter, genom bifall till detsamma, sedan det efter 10 år genomförts, d. v. s. år 1903, ökas med 11 å 15 millioner kronor, om de i den kongl. propositionen till siffran utsatta kostnaderna togos såsom basis för kalkylen — icke de många millioner, som måste tillkomma, om försvaret skulle kunna fullständigt ordnas med stam och beväring, hvilket många sakkunniga och kloka karlar betviflat, och ingen har försökt eller kunnat vederlägga dessa

beräkningar. Uti sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 oktober innevarande år uppgifver herr finansministern, att, sedan de nu föreslagna åtgärder för försvaret och skatteregleringen blifvit genomförda, kommer det deraf föranledda statsbehovet att ökas med 10,400,000 kronor. Hvertill emellertid komma alla de extra kostnader, som måste tillkomma, om en organisation såsom den föreslagna skall kunna göras effektiv, hvilket kan betviflas, jemte de betydliga anslag, som fästningsbyggnader, kaserner o. d., i Kongl. Maj:ts proposition beräknade att kosta 4,215,000 kronor m. m., taga i anspråk. Jag tror således, att man gör klokast att beräkna de genom antagandet af Kongl. Maj:ts förslag ökade statsutgifter till 15 millioner kronor årligen. Och nya skattekällor — och dessa af den beskaffenhet, att icke utsina genom ekonomiska förhållanden och minskad konsumtionsförmåga — för täckandet af denna statsbrist torde på förhand böra vara icke allenast antydda utan utredda och godkända af Riksdagens båda kamrar i sammanhang med de säkert blifvande statsutgifterna, ty annars skulle man kunna komma ur askan i elden.

Om nu landet, efter genomförandet af en sådan oerhörd dyrbar förstärkning af försvarsväsendet, kunnat anses någorlunda betryggadt i händelse af krig, så kunde de finansiella betänkligheterna måhända fått vika, åtminstone hade jag betänkt mig två gånger, innan jag vid föregående riksdagar röstat emot förslaget; men då jag fann mina åsigt fullkomligt öfverensstämmande med så sakkunniga och framstående män (hvilka väl icke kunna betraktas såsom så kallade försvarsnihilister) som generalerna Abelin, Leijonhufvud och Björnstjerna, öfverste Falk, landshöfdingarne Treffenberg och Berg, herrar Tamm, Ekman, Bennich, Gahn, Dickson, m. fl., tillhörande Första Kammaren, och en mängd framstående ledamöter i den Andra, hvilka alla öppet och manligt uttalat sina tankar mot det kongl. härordningsförslaget och dess grundliga brister, jemte skatteregleringsfrågan sedda ur olika synpunkter, och bland hvilka en af våra allra förnämsta militära auktoriteter förklarar dess antagande såsom »en ohjelpig olycka för landets försvar» och de finansiella auktoriteterna betecknat såsom ruinerande i finansiellt hänseende, har det naturligtvis icke kunnat falla mig in att handla emot min öfvertygelse om hvad jag ansett för fäderneslandet gagneligt, och jag har därför såväl uttalat mig som röstat emot det kongl. förslaget, hvilket senare af innerligaste öfvertygelse skett två gånger. Och detta så mycket mera, som den krigsminister, som framburit det kongl. förslaget, såväl i sitt uttalande i Första Kammaren den 4 maj 1891 som i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 4 januari innevarande år, som bekant

ansett sig, förmodligen till förekommande af ansvar i farans stund, böra reservera sig emot det förslag till försvarets ordnande, som han likväl, egendomligt nog, sedermera kontrasignerat.

Han uttalade nemligen i detta sitt underdåniga anförande bland annat följande åsigter:

»att *systemet stam och beväring är, efter nutidens militära förhållanden, odugligt, emedan truppförbandet emellan stamsoldaterna och de värnpliktige i de mobiliserade härafdelningarna skulle blifva ofördelaktigt och sakna den nödiga fastheten och sammanhållningen, hvarigenom hela grunden för ett sådant försvarssystem är kassabel.*»

Rigtigheten af dessa krigsministern Palmstiernas åsigter om det »système-mixte» (blandningssystem), som skulle fastläsas i Sverige genom den fortfarande sammanblandningen af stamsoldaterna och de värnpliktige, har genom erfarenheten under årets stora fältmanövrer i Frankrike besannats. Systemet har der utdömts såsom opraktiskt och skadligt, och krigsministern Freycinet har i sitt tal vid avslutandet af årets stora fältmanöver med 12 och 19 armékorpserna mellan Montmorillon och Sillard med glädje konstaterat, att lagen af juli detta år, som förvandlat de blandade regementena till skilda linie- och reservregementen, redan gjort slut på en i ögonen fallande brist på enhet — och samma erfarenhet har under fältmanövern nära Bergen i Norge gjorts i fråga om samblandningen af linie- och landtvärnstrupper, hvilken blandning en militärkorrespondent förklarar i hög grad opraktisk.

Vidare har krigsministern Palmstierna i ofvannämnda underdåniga anförande till statsrådsprotokollet den 4 januari innevarande år bland annat förklarar:

»att *höjandet af stammens styrka skulle möta nästan öfverstigligen svårigheter.*»

»att **man genom fastläsandet af en sådan 'dualism', som skulle erhållas genom stam och beväring, finge en försvarsorganisation, om hvars brister man från början är öfvertygad och som sålunda förfelar just det mål man afser att uppnå, eller tryggandet af landets oberoende;**»

att *»genom denna 'dualism' föranledda afsteg från den eljest för hvarje organisation gällande regel: enkelhet, och att den bör följdriktigt byggas på en grund (se erfarenheten från Frankrike), naturligtvis måste komma att hämnas sig genom organisatorisk inveckling och genom organisationens större och onödiga dyrköptheit*», hvilken, enligt en åberopad tabell öfver kostnaderna för mobilisering och öfningsdagar, uppgjord på grund af systemet stam och beväring, i jemförelse med allmän värnpligt, »kostar nära fyra (säger 4) gånger så mycket per öfningsdag i Sverige som i

Frankrike och Tyskland, samt omkring tre (3) gånger så mycket som i Österrike, Belgien och Danmark.»

För *samma kostnad* skulle vi således genom införandet af den rena allmänna värnplikten *utan* stam kunna erhålla ett 3 à 4 gånger så starkt försvar som *med* denna stam och en, äfven med 90 dagar, otillräckligt öfvad beväring, eller, med andra ord, *ega samma försvarskraft till $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ af hvad den nu kostar*, hvilket i ett land som Sverige, som icke kan anses höra till Europas allra rikaste, är af icke så obetydlig vigt, helst om man besinnar, att försvarsbudgeten i Sverige, redan nu, med indelningsverket, uppgår till cirka 35 millioner kronor eller mer än en tredjedel af alla statsutgifterna.

Och herr krigsministern Palmstierna skulle kunna hafva tillagt ännu ett par skäl, nemligen dels den indelta jordbrukande soldatens höga medelålder, hvilken gör dessa ofta åldriga familjefäder mindre lämpliga i ett nutidens krig, med dess rörliga tjenstgöring, dels ock hvad som i synnerhet och mer än något annat talar emot organisationen stam och beväring, nemligen *den underordnade ställning beväringen alltid kommer att intaga i en sådan organisation.*

Stammen anses nemligen och måste, om organisationen skall vara hvad dermed afses (en mera exerceerad och tränad stamtrupp samt mindre öfvad beväring), alltid komma att betraktas — såsom benämningen äfven angifver — som »ledare», »stöd» och »mönster» för beväringssynglingarne, hvarigenom dessa naturligtvis skola komma att känna och finna sig stå i underordnad position till denna stam.

Af befålet betraktas också i allmänhet beväringen som ett underordnad bihang till den stående indelta och värfvade armén, och man söker därför gerna komma ifrån beväringsexercisen så lindrigt som möjligt — och, i förbigående sagdt, icke alltid bemötas beväringssynglingarne af sitt befäl så, att de vinna håg för militäryrket. Beväringen sjelf, som finner sig på detta sätt personligt och moraliskt nedsatt, mister äfven derigenom allt intresse för de militära öfningarna.

Erfarna officerare hafva sagt mig, att det just är denna beväringens underordnade ställning i förhållande till stammen, som gjort, att utsträckningen af vapenöfningarna från 14 till 42 dagar på långt när icke visat det resultat, som man bort kunna vänta, samt att en utsträckning af dessa öfningar till 90 dagar icke kommer att bidra till beväringens krigsduglighet, motsvarande kostnaden och de personliga uppoffringarna, om den fortfarande skall komma att ställas under stamsoldaterna. »Framdeles som hittills skulle beväringen med nuvarande

organisation och utan tillräckligt befäl komma att i krig uppträda å la färscock — endast duglig till kanonmat.»

Såsom lagen här i Sverige lyder, att hvarje välfrejdad man är skyldig deltaga i landets försvar, ingår bland beväringen en ej obetydlig procent intelligenta och bildade ynglingar, ej allenast af de i socialt hänseende högre stående klasserna, utan af Sveriges kärna, hemmansegareklassen; och det måste ju anses onaturligt att, under en tid, då det icke längre, såsom i Carl XII:s århundrade, är de råa massorna, som medelst bajonettanfall afgöra striderna, hvilket för framtiden torde höra till sagans område, utan intelligensen spelar en framstående rôle äfven hos mannen i ledet, ställa den mera intelligenta beväringen under en stam, utgången — hvad linien beträffar — ur samhällets minst bildade och helt naturligt minst intelligenta klasser — torpardrängar och statkarlar — och i de värfvade garnisonerade regementena, bestående, enligt polisrapporterna, af ej så få mer eller mindre äfventyrliga existenser.

Liniesoldaterna kunna ju vara och äro, med få undantag, lika goda medborgare som andra och hafva i förflutna tider visat sig som goda krigare; men icke passa de i nuvarande — det rökfria krutets, de långskjutande kanonernas och repetergevärens tid — till »föresyn» och »ledare» och allra minst till befälsstam för beväringen — blomman af landets manliga ungdom.

Detta borde vara tydligt för hvem som helst — äfven för icke-militärer.

Skulle armén komma att organiseras af en med penningar aflönt, icke bofast stam med kortare anställning, såsom Kongl. Maj:t nu föreslagit, hvarigenom indelningsverkets grundidé och dess goda sidor upphäfas och det värfvade systemet införes — fastän under indelningsverkets yttre form — hvilket för tillfället synes vara idealet hos vederbörande och hvarigenom man, för uppehållet af en sådan stam, antagligen måste öppna lederna i vidsträckt grad för samhällets olycksbarn, så tror jag, att hvarje fader skulle draga sig för att låta sin son utbildas under »föresyn» af och i sällskap med en *sådan* stamtrupp.

Jag skall nu anföra hvad åtskilliga andra militära auktoriteter, såsom bland andra vår nuvarande krigsminister och generalstaben, i *själ och hjerta* synas tänka om försvarsväsendets ordnande på ett tillfredsställande sätt, fastän departementschefen, med anledning af »försvarsfrågans behandling» vid sista riksdagen, funnit otvetydigt angifvet den riktning, i hvilken den nu bör bringas till lösning!! Herr departementschefen tyckes således icke hafva tagit kännedom om de mördande au-

märkningarna i kamrarne och att Andra Kammaren förkastade Kongl. Maj:ts proposition. Detta i förbigående.

»Systemet stam och beväring» — yttrar en militär författare af hög rang, öfverstelöjtnanten i generalstaben C. O. Nordensvan, i Svensk Tidskrift häft. 12 —» hvilar på det antagandet, att stammen på något mystiskt sätt, hvilket ingen kunnat närmare angifva och icke heller gjort sig mödan att söka utleta, skulle öfverflytta en del af sin utbildning på beväringen.» Vidare säger herr N., »att truppbildningen vid de indelta regementena lemnar mycket öfrigt att önska — och man finner att, om än uppenbarligen *något* vinnes med de 90 dagarnes öfning för beväringen, så är detta icke så mycket, att landförsvaret dermed kan anses ordnad på ett betryggande sätt».

Uti sitt anförande till statsrådsprotokollet den 25 juni 1892 yttrar den nuvarande krigsministern följande rigtiga åsigt: »att åt härens hufvudvapen bör gifvas en så vidt möjligt likartad sammansättning, att befalskadern stärkes efter mobiliseringsbehovet, och det hela ordnas så, att det lätteligen medgifver en framtida utveckling». Huru dessa viktiga vilkor emellertid uppfyllas genom den blandade organisation, som nu för tredje gången är framlagd till antagande, derom har förre krigsministern och de sakkunnige i Riksdagen uttalat sig.

Vidare säger herr krigsministern, friherre Rappe: »vi hoppas att vi en gång skola nå det slutmål — en uteslutande på allmän värnpligt byggd härordning — liksom vi äfven måste hålla detta *slutmål* för ögonen och tillämpa det äfven på det område af mensklig kultur (!), som heter försvarets ordnande;» och slutligen uttalar generalstaben i sin sammanfattning af det nu framlagda underdåniga förslaget till förbättrad härordning följande: »att målet för den eftersträfvade utvecklingen af den svenska härordningen väl ej torde komma att sökas annorstädes än uti en på allmän värnpligt byggd härordning», samt längre fram »svårigheterna vid vår nuvarande härordnings ombildning möta från ett helt annat håll, nemligen från den fullkomliga bristen på planmessighet uti härordningen i dess helhet» — densamma hufvudmärkning, som förre krigsministern och alla sakkunnige gjort — och ändå vill man fortfarande bygga på samma odugliga grund; ty den s. k. »*helgjutna och i alla sina detaljer fullt genomförda härordning*», som nu framlagts, skiljer sig endast från vår nuvarande deruti, att några nya stamregementen skapats hufvudsakligen på andras bekostnad, att några nya artilleribatterier och trångbataljoner skulle tillkomma, intendenturen utvidgas, en del stamsoldater erhålla endast kåltäppa i stället för torp med åkerjord o. s. v., men hufvudgrunden *stam och beväring*, »med dess

brist på planmessighet», bibehålles med beväringens öfning utsträckt till 90 dagar.

Såsom af ofvanstående synes, hafva åsigterna hos alla militära auktoriteter, och äfven hos vår nuvarande krigsstyrelse, i verkligheten mer och mer stadgat sig om odugligheten, i närvarande tid, af en försvarsorganisation, grundad på stam och beväring — och att målet måste vara att söka i den allmänna värnpligten.

Den af Kongl. Maj:t nu föreslagna »helgjutna» organisation måste således anses som en **öfvergångsformation**; men då framställer sig osökt den frågan: kan det vara förenligt med den höga klokhet och mänhet om landets och folkets väl, som ensamt bör vara ledstjerna för lagstiftaren, att vilja med oerhörda kostnader i ett fattigt land, som Sverige, fortsätta utvecklingen af ett system, som icke existerar i något annat land, som alla sakkunnige förkastat, som skulle bereda landet stora ekonomiska svårigheter och inre svaghet, genom nya höga skatter, utan att synnerligt stärka vår kraft utåt och som under närmandet till målet, hvarunder vi skulle befinnas lika värnlösa som förr, skulle föranleda ständig ofrid i landet och i Riksdagens kamrar?

Är det då icke förnuftigare att nu omedelbart och utan kostsamma och vådliga försök öfvergå till den organisation, som finnes genomförd i utlandet, icke allenast i de i militarismens hårdaste bojor insnörda stora krigsstaterna, utan i de små mera fria — såsom exempelvis Schweiz — och som Hans Maj:t Konungen funnit fördelaktigt för Norge, och derigenom ordna vårt försvar mot utlandet på ett tillfredsställande sätt och afvärja ofriden inom landet*).

Upphäf således indelningsverket, som icke längre kan anses tidsenligt, och dermed den »dualitet», som krigsministern Palmstierna på goda grunder utdömt, det »système mixte», som i Frankrike befunnits opraktiskt och afskaffats; inför en allmän värnpligt, som landet kan bära, ställ beväringen främst i första ledet, der den, som varande eliten af landets manliga ungdom, är berättigad stå, då det gäller det högsta, bevarandet af vårt lands oberoende, och visa den förtroendet att med

*) Om en landtbrukare, som eger en egendom, der hofverisystemot råder, hvilket ju äfven hvilar på »historisk grund» likasom indelningsverket, finner att denna organisation för landtbruket icke längre är tidsenlig, så afskaffar han, om han är klok — naturligtvis så snart han kan -- ett sådant föråldrat bruk och lägger ännu mindre ner betydliga kostnader för utvidgning af hofverisystemet. Så borde, efter min mening, staten äfven handla vid omorganisation af rikets försvar.

sin röst deltaga i det politiska lifvet, och de moraliska verkningarna af sådana åtgärder skola befinnas öfverraskande, ja, underbara.

Uppväck fosterlandskärleken genom att lära de unga rätt uppskatta det härliga land, hvaruti försynen låtit dem födas, samt inplanta i dem från barndomen skyldigheten att egna sig åt detta lands förkofran i andligt och materielt hänseende och bevara det fritt och sjelfständigt, elda deras ambition att söka vara den främste och bäste i allt, och ett friskare lif skall här, likasom i Schweiz och i Norge, der den rena allmänna värnpligten ordnats såsom en national angelägenhet, uteslutande afsedd att, utan inblandning i andra staters mellanhafvanden, skydda dessa länders oberoende — sprida sig i nationen, som skall känna sig trygg, sedan den afskedat yrkeskrigarekasten och lagt försvaret af hem och härd — det käraste man eger — i händerna på landets unga söner, hvilka »om en afgörande stridsdag skulle gry öfver vårt af ålder sjelfständiga land» icke skola svika sin pligt mot fäder och mödrar och mot dem de lofvat sin tro.

»Den allmänna värnpligten har här», skrifver en norsk vän, »på förvånande kort tid arbetat sig in i vårt folks hjertelag, så litet militäriskt anlagdt folket i botten är, och nu stå vi som en oangriplig fylking omkring vår lag om den allmänna värnpligten, och vi känna oss trygga i medvetandet, att hela landets manliga, ja äfven qvinliga invånare stå som en man mot ett fiendtligt angrepp eller ett försök att störa vår neutralitet».

I Schweiz, som på alla sidor ligger inklämdt mellan stormagter, hvilka af mer än en anledning troligen gerna skulle önska sönderrifva den »pappersneutralitet», som garanterats, har den der befintliga »milisförsvarsorganisationen», förebilden för den norska, liksom för alla de europeiska staternas nuvarande försvarssystem, visat sig vara tillfyllestgörande att hindra stormagterna komma åt deu fria »lilla vrån bland bergen».

Hvad jag här yttrat rörande systemet stam och beväring, i fråga om det moraliska inflytandet af beväringens ställande under stammen, såsom dess »föresyn», »mönster» och »ledare», har jag hemtat dels från uppgifter af framstående officerare och intelligentas beväringar, men hufvudsakligen från egen erfarenhet under den tid jag varit anställd i ledet vid Göta artilleriregemente och såsom officer vid Vermlands fältjägare, under hvilken senare anställning jag under 5 års tid — på egen begäran — varit kommenderad att exercera beväringar, och jag ser tillbaka på denna tienstgöring med de tillgifna, raska gossarne såsom en af de *angenämaste* och *tacksammaste* jag haft.

Oaktadt ofvan anförda mördande kritik utaf den afgangne krigsministern och uttalanden af kammarens mest framstående finansmän och militärer samt andra emot 1891 och 1892 års förslag i militäriskt och finansielt hänseende och trots erfarenheten från Frankrike och andra länder, hvilken icke borde vara vederbörande obekant, har Kongl. Maj:t behagat för tredje gången framlägga *samma förslag i princip* för ertima Riksdagen, och mäktiga krafter arbeta för dess antagande, och uttalanden af varma fosterlandsvänner, obekanta med det kongl. förslaget verkliga innebörd, höras från flere landsändar.

Tror emellertid någon, som satt sig in i förhållandena, att Sveriges ställning, i händelse af krig, skulle kunna anses betryggad genom antagandet af detta förslag, eller att vi med en här, ordnad på föreslaget sätt, skulle kunna uppehålla neutraliteten?

Nej, och åter nej, hafva de sakkunnige och Riksdagen svarat.

Beväringsofningarna skulle visserligen komma att ökas från 42 till 90 dagar; men kostnaderna skulle öfverskrida landets tillgångar, och samma brister i öfrigt i organisationen kvarstå som förut.

Befäl för beväringen, som är så ytterst viktigt under kommande krig, skulle fortfarande komma att saknas. Den nuvarande krigsministern uttalar visserligen den förhoppning och »ställer i utsigt», att 60 st. reservofficerare årligen skulle kunna anställas, då antalet sådana efter 11 år skulle uppgå till 482, samt att 717 underbefäl skulle kunna erhållas ur stammens led; men den afgangne krigsministern räknade det ökade behovet af öfver- och underbefäl för härens mobilisering till flera hundra officerare och lika många underofficerare samt flera tusen korpraler, och kapten Casparsson har i ett anförande i Första Kammaren den 7 april 1892 upptagit denna brist under närvarande förhållanden till 2,700 man öfver- och underbefäl, hvilka väl icke kunna tagas ur den indelta stammens led och icke kunna stampas upp ur marken, utan måste finnas utbildade på förhand, innan kriget utbryter.

Vidare saknas befäl, utrustning och beklädnad m. m. åt landstormen, planläggning och samband mellan landt- och sjöförsvaret m. m. m. m. samt mycket viktiga befästningsarbeten i Norrland och vid Göteborg, men framför allt omkring hufvudstaden, som nu ligger utsatt för öfverrumplingar från landsidan.

Hvarifrån skola nu medel tagas till allt detta, då det visat sig och lätt kan bevisas, att endast genomförandet af en del af en af militära auktoriteter ogillad försvarsplan, som Kongl. Maj:t nu framlagt och dermed i sammanhang varande — utan alla dessa nödvändiga anläggningar och afskaffningar, och utan att afseende fästas vid de antagligen till

flera millioner kronor om året uppgående kostnader för indelningsverkets öfvertagande af staten — skulle uppgå till större belopp än landets tillgångar medgifva, äfven om alla de nya skatter, som i perspektiv framställts, jemte bränvinsutskänkningsafgiftens indragning från städer, landsting och hushållningssällskap till statsverket, tagas i beräkning?

Och hvarifrån skola medel tagas till förstärkandet af kustförsvaret, som måste anses minst lika viktigt som hären, emedan det är detta flytande försvar, som i första rummet skall hindra fienden att föra kriget på Sveriges jord, med alla dess ohyggligheter, samt förekomma blokad och härjningar af våra kuster?

Under föregående riksdagar har jag i denna kammare antydt mina åsikter rörande försvaret och dermed i sammanhang stående frågor i denna anda och framhållit nödvändigheten, att hären organiseras på den rena allmänna värnpligtens grund, samt att kustförsvaret stärkes, allt inom gränserna af landets förmåga att bära dermed förenade kostnader och uppoffringar, hvilket måste anses vara de enda riktiga grunder, hvarpå vårt politiska och ekonomiska oberoende borde byggas. Och jag har sökt visa, att sådant låter sig göra genom antagandet af en inskränktare värnpligt; men då upprättandet i detalj af en plan till ett lands försvar kräfver mer än en mans förmåga, och de utredningar, som härför äro nödvändiga, endast kunna åstadkommas med officiel hjälp, har jag ansett mig böra föreslå, att en komité af landets mest framstående fackmän, finansierer och andra må tillsättas, med uppdrag att upprätta plan till ett kombineradt landt- och sjöförsvar, grundadt på militärteknikens och taktikens nuvarande ståndpunkt, landets läge och naturförhållanden samt dess tillgångar.

Jar har nemligen ansett, att man icke blindt borde anslå obegränsade penningemedel utan att på förhand göra sig noga reda för, huru dessa folkets med svett och möda förvärfvade tillgångar på ett praktiskt effektivt sätt böra användas till neutralitetens upprätthållande under krig och förhindrandet af att en fiende må föra krig på svensk jord.

Hade Kongl. Maj:ts regering låtit upprätta och framlägga ett sådant förslag till nationalförsvar, så hade vederbörande gjort *sin* pligt. Sedermera hade det tillkommit fosterlandskärleken att göra sin, och den har, enligt historiens vittnesbörd, aldrig svikit, ehuru den allt emellanåt stälts på hårda prof.

Då man emellertid icke velat lyssna till en sådan utredning af denna viktiga fråga, utan föredragit att söka lappa på den gamla, efter min åsigt, numera icke tidsenliga formen för landets försvar, har jag, ehuru med viss fruktan — icke för det hårda bedömande, som mina måhända i en del saker något vidtgående förslag komma att framkalla — mot detta är jag härdad genom medvetandet af god afsigt — men att förslagen komma något sent, så att de icke hinna genomtänkas innan afgörandets stund — velat slå ett sista slag i den för fosterlandets framtid så oändligt viktiga frågan.

Jag gör icke heller anspråk på, att de förslag, jag kommer att framlägga, må anses ofelbara — långt derifrån. Den korta tid, jag haft på mig för granskning af Kongl. Maj:ts proposition och sammanfattandet af denna motion, har inverkat icke allenast på dess fullständighet utan äfven på det formella och stiliseringen. Mycken sofring i detalj torde behövas, men i hufvudsak anser jag mig hafva rätt, och med denna öfvertygelse har jag trott min skyldighet vara att, på den plats jag här intager, uttala mina åsikter i den viktigaste fråga, som för närvarande står på dagordningen.

Efter min tanke står man nu på samma punkt i afseende å försvarsfrågan som i början af 1860-talet, gent emot representationsförändringen, då denna förelåg till afgörande.

Det hette då liksom nu, att man skulle bygga på »historisk grund». Men lika litet som representationsförändringen kunde byggas på den föråldrade ståndindelningen, lika litet lærer försvarsfrågan tidsenligt och tillfredsställande lösas på det gamla indelningsverkets grund.

Uti en underdånig promemoria yttrade hans excellens justitie statsministern de Geer den 16 juli 1861: »Ståndsrepresentationen är en föråldrad institution, hvars upphäfvande endast är en tidsfråga» — och längre ner:

»Sedan rationelare representationssätt med fördel antagits af hela det öfriga Europa, med undantag af England» — — — — »synes tiden vara inne att företaga reformen jemväl i Sverige.»

Insätter man ordet »indelningsverket» i stället för »ståndsrepresentation» i ofvanstående yttrande och »försvarsorganisation» i stället för »representationssätt», så passar, som man torde finna, det ena fullkomligt in på det andra och öfverensstämmer med vår förnämste statsmans under innevarande århundrade tankegång.

Man ville då, 1861, sätta nya lappar på det gamla omoderna plagget ståndrepresentationen, och detsamma vill man göra nu på indelningsverket, trots hela Europa, med undantag af England, i fråga om försvarsväsen, öfvergått till rationellare former. Huru man lappar på ett gammalt utslitet plagg, så blifver det ändå bara ett lappverk, som ständigt måste underhållas med nya lappar, och med dessa lappar och kostnaderna för lappningen hade man kunnat få ett nytt plagg, uti hvilket egaren med heder kunnat uppträda.

Jag har förut uttalat mina åsigtter i allmänhet rörande den rena värnpligten och det viktiga moraliska inflytande dess införande skulle komma att utöfva vid fosterlandets försvar, *om den rätt tillämpas* och om de unga männen af befälet behandlas med den aktning, som den förtjenar, hvilken bereder sig att offra lifvet för sitt land.

Om det gynsamma inflytandet på nationens fysiska utveckling, som gymnastik och militära öfningar i skog och mark, allt från barndomen, måste utöfva, behöfver jag ej yttra mig, ty detta ligger i öppen dag. Och om med de militära öfningarna förenas passande undervisning i åtskilliga andra nyttiga ämnen, så skulle, med antagandet af en något längre värnpligt än de 90 dagarna, den unge mannen, på samma gång hans kropp stärktes och sinnet lifvades, kunna lära mycket, hvaraf han hade nytta hela lifvet.

Vi komma nu till kustförsvaret. För att bilda sig ett omdöme huru ett lands försvar bör ordnas, måste man tänka sig hvar anfallet antagligen kommer att ske.

Om en husegare vill vara fredad för inbrottstjufvar och röfvare, läser han igen sin port, och om hans hus är ensligt beläget, skaffar han sig trogna gårdvarar att hålla vakt omkring knutarna. Samma principer tillämpas i fråga om försvaret af alla andra nationer, nemligen att söka hindra eröfrare att inkomma i eget land — utom af Sverige, ty portarna, der fienden här kan intränga, äro för många att kunna stängas, och »gårdvarar», som skulle kunna varsko faran och skrämman honom på flykten, saknas. Är det en landmagt, omgifver den, såsom förut är anfördt, sina gränser med en gördel af fästningsverk; är det en magt med sjögränser, så antingen befäster man de punkter, der

fienden kan landa, eller också skaffar man sig ett flytande försvar — flytande fästningar — hvilka kunna placeras på alla de punkter, der anfall befaras; allt för att förekomma, att fienden insläppes i landet och att detta utsättes för de ohyggligheter, som ett krig för med sig.

Sveriges landgräns utgöres af en vildmark i närheten af norra polcirkeln. Öfvergången öfver gränsen är svår, därför att en bred elf först måste passeras, och på svensk sida möta obygd, genomskurna af stora floder, som lätt nog kunna försvaras genom enkla befästningar vid öfvergångspunkterna. Ett anfall från denna sida är således icke någon lätt sak, synnerligast när man tager i betraktande den oerhörda tross och de förråd af alla slag en fiendtlig armé dervid måste medföra, och att anfallet måste ske under vintern, enär fienden om sommaren är utsatt för att blifva afskuren från sina förbindelser — om vi ega en flotta.

Det är sålunda all anledning antaga, och derom torde nu alla militära auktoriteter vara ense, att, om vi råka i krig, anfallet kommer att ske från sjösidan; äfvensom att detta kommer att ega rum tidigt på våren med en förut samlad tillräcklig styrka och så hastigt, att allt kan vara afgjort före hösten. Den år 1882 tillsatta landtförsvarskomitén har också ansett, att Sverige i händelse af krig antagligen kommer att anfallas på detta sätt. Komitén har beräknat, att Ryssland utan svårighet skulle kunna med de transportmedel, hvaröfver det då förfogade — och dessa hafva sedan den tiden högst betydligt ökats — på en gång skicka öfver till Sverige 60,000 man, och den erfarenhet, man har om trupptransporterna under de senare krigen, visar, att ytterligare en så stor truppstyrka skulle kunna landsättas i Sverige inom 8 dagar och så vidare undan för undan — hvar åttonde dag — om hafvet är fritt.

Huru vill man nu med vår fåtaliga och omkring landets vidsträckta kuster spridda armé (ty armén måste spridas rundt våra kuster, om vi icke ega en flotta och ej veta hvar fiendens anfall kommer att ske) — förhindra landsättning af sådana truppmassor? Och huru skall det vara möjligt för vår till numerären, likasom i annat, underlägsna armé, att, huru modig den än må vara, kasta tillbaka ur landet sådana invasionshärar? Och att tänka på fasta befästningar å alla de punkter efter vår öfver 230 sjömil långa kust, der en fiende kan landstiga, vore fullkomligt outförbart både för dermed förenade kostnader och emedan de, äfven om de funnes, icke skulle kunna hindra landstigningar.

Jag tror, att enda sättet, hvarigenom vi kunna afvärja ett anfall, är att möta fienden på sjön och söka tillintetgöra honom eller afskära hans

kommunikation med hemlandet, i fall han lyckats att komma i land; ty efter hvad som visat sig under de senare krigen, finnes icke något hinder för en fiendtlig flotta att förstöra fasta befästningar och landsätta en armé hvar som helst. Under Krim-kriget landsatte fransmännen och engelsmännen nära Sebastopol under stark sjögång och på en öppen redd sina trupper, utan att ryssarne kunde hindra det. Samma förhållande egde rum vid Alexandria. Jag har sjelf 2 år efter bombardementet sett Alexandrias fästningsverk, som varit ytterst starka och bestyckade med refflade bakladdningskanoner af gröfsta kaliber, men icke desto mindre inom några timmar raserades af engelsmännens utan skydd liggande flotta. En liten kanonbåt »Condor» tystade *ensam* ett fort med 6 grofva Armstrongkanoner: »Well done Condor!» signalerade amiralen. Så kan det gå till vid landsättningar af fiendtliga arméer, om hafvet är fritt. Hvarken Ryssland eller Egypten egde vid dessa tillfällen någon flotta eller minförsvar.

Nu är emellertid lyckligtvis transporten af stora fiendtliga arméer icke en sådan lätt sak, som man i allmänhet föreställer sig, ty härför erfordras en mängd stora och obevärade fartyg, fullastade med trupper, ammunition och all slags tross. 1892 års landtförsvarskomitée beräknade att en transportflotta, som förde endast 30,000 man ombord, skulle bestå af 103 stora fartyg och på hafvet upptaga $1\frac{3}{4}$ svensk mil i längd och $\frac{1}{4}$ mil i bredd. Tänka vi oss en flotta med 60,000 man ombord, en styrka som komitén ansett Ryssland utan svårighet kunna på en gång hit öfverföra, borde den enligt samma beräkning bestå af 206 transportfartyg och upptaga en längd af icke mindre än $3\frac{1}{2}$ mil och en bredd af $\frac{1}{2}$ mil. Då en sådan ofantlig transportflotta svårligen kunde fullständigt bevakas, torde det icke vara synnerligen svårt, derest vi egde lämpliga örlogsfartyg, att under natt och dimma tränga in bland transportfartygen och åstadkomma så mycken förstörelse, att ändamålet med expeditionen omintetgjordes, och fienden betogs lusten att sända en ny Armada för Sveriges eröfring — ty om så skedde, funnes ju intet hinder att göra om samma sak för bättre minnes skull — och en fiende torde nog med *sådant* emottagande betänka sig två gånger, innan han gjorde om försöket.

En fiende behöfver emellertid icke göra sig så mycket besvär, som jag här förutsatt.

Han behöfver endast skicka hit några kryssare. Ega vi ett otillräckligt sjöförsvar, såsom nu, så ligger vägen för den fiende som vill angripa oss öppen och klar; och denna väg heter *blockad* och *brandskattning*. — Genom den förra afskåres all till- och utförsel, genom den

senare ruineras i grund våra kustlandskap. Genom bombardement kan en fiende, från Haparanda ända till Strömstad, förstöra hvarje stad, hvarje by, hvarje verk, hvarje timmer- med brädupplag, varf och fiskelägen, utbreda ett namnlöst elände och tvinga till hvilka fredsvilkor som helst, *utan att behöfva landsätta en enda man*.

Detta i fråga om krig.

Gäller det att upprätthålla vår neutralitet, hvilket i främsta rummet bör utgöra föremål för vår sträfvan, så är äfven i det afseendet en kraftig flotta af oskattbar nytta. Inträffar t. ex. krig mellan Ryssland och England — och det var ju ej långt ifrån att så skett för några år sedan — ligger det i Englands största intresse att skaffa sig en kolstation och en replipunkt någonstädes i Östersjön, t. ex. å Gotland. Tror väl någon, att, äfven om hela svenska armén funnes uppställd på Gotland och vore så stridslysten som helst, den skulle kunna hindra engelsmännen att under skyddet af sin flottas långskjutande kanoner, hvilkens projektiler bortsopa allt lefvande en mil in i landet, sätta sig fast derstädes? Nej, säkert icke, och lika litet kan detta förhindras medelst de dyrbara och oskadliga leksaker i befästningsväg, som anlagts vid Fårösund, och åt hvilka de engelska tidningarna på sin tid hade ganska roligt på vår bekostnad.

Jag har försökt visa, att vi icke med vår nuvarande försvarsorganisation, och icke heller om landtförsvaret utvecklas, utan att på samma gång flottan stärkes, kunna hindra en fiende att infalla i landet eller ens upprätthålla vår neutralitet.

Jag hyser visserligen för min del ingen farhåga för att någon af de magter, som ofta och med en viss förkärlek framhållas såsom hotande vår sjelfständighet, tvärt emot folkrätten skulle utan vidare anfalla oss och eröfra Sverige, som ligger så aflägsset från Europas stora krigsteater, om vi sjelfve icke onödigtvis blanda oss i andra magters stridigheter; och att detta senare ej bör ifrågakomma, derom är jag så mycket mera öfvertygad genom de fredliga åsigter, som uttalats såväl af Hans Maj:t Konungen som af Riksdagen och framför allt af tidningarna, på hvilket allt kan förtjena tagas fasta, om sådana förhållanden å nyo skulle inträffa som 1848, 1863—64 och 1870. Vårt eget intresse bjuder oss stå på upprigtigt vänskaplig fot med alla våra grannar.

Men skulle vi anfallas med krig af Ryssland eller Tyskland, så bör det vara klart för hvar och en, som vill se saken praktiskt, att dessa stormagter icke utsätta sig för ett fiasko och icke göra ett anfall utan att på förhand göra sig försäkrade om framgång, hvilket de med sin ofantliga öfverlägsenhet till lands lätt kunna göra, om vi

grunda vårt försvar hufvudsakligen på det vapen, hvaruti dessa stater äro och till följd af politiska och andra skäl fortfarande måste blifva oss öfverlägsna ej blott i antal, utan ock i krigsöfning. Krigen på den europeiska kontinenten mellan de stora magterna Ryssland, Tyskland och Frankrike komma nemligen framdeles som hittills att utkämpas hufvudsakligen till *lands*, och dessa stater måste därför vid sina krigsorganisationer använda största delen af tillgångarna på landthären. Sjövapnet kommer därför för dessa stater, med deras kortare sjö- och långa landgränser och af naturen utstakade krigsteatrar, att blifva en bisak, hvartill kommer svårigheten, som erfarenheten visat, att anskaffa besättningar på en större flotta.

Då vi nu skola ordna vårt försvar för framtiden, synes det väl således hafva allt skäl för sig, icke att dervid söka täfla i det vapen, hvaruti våra grannar äro och måste genom längre krigsöfning och större folkmängd blifva oss allt för öfverlägsne, hvarigenom de således lättare kunna kufva oss, utan i det, hvaruti de af politiska och ekonomiska skäl äro svagast, d. v. s. på sjön.

Som jag förut anfört, är min öfvertygelse den, att vi knappast lära kunna komma i krig på det sätt, att någon af stormagterna utan vidare anfalla oss för att eröfra Sverige. Detta skulle nemligen strida alltför mycket ej allenast mot folkrätten, utan äfven mot upprätthållandet af den europeiska jemvigten magterna emellan; ty den af Östersjömagterna, som tillika herskade öfver Sverige, vore dermed herre öfver detta haf och hade derigenom vunnit en så oerhörd öfvervigt, att ingen af de andra magterna kunde tillåta något sådant. Jag tror därför, att om vi skulle invecklas i krig, så vore orsakerna härtill antingen att vi egde en stor yrkesarmé, hvarigenom en allians med Sverige kunde vara önskvärd, eller att krig inträffade t. ex. mellan Ryssland och Tyskland, och någon af dessa magter i förväg ville besätta Gotland eller Karlskrona för att derifrån beherska Östersjön, och vi derigenom tvingades att söka försvara dessa viktiga punkter.

Hade vi då icke ett kraftigt sjöförsvar, kunde visserligen landthären, vore den aldrig så talrik, icke hindra något sådant, och jag tror icke, att vi sedan återfinge »Östersjöns öga», utan Gotland blefve nog allt framgent besatt och befäst af en stormagt, och med sina nästan aldrig tillfrusna hamnar vore Gotland derefter ett ständigt och fruktansvärdt hot mot vår sjelfständighet.

Detsamma är förhållandet med Karlskrona.

Det enda och säkraste sättet att skydda dessa båda viktiga punkter samt upprätthålla vår neutralitet under blifvande krig — hvilket

alla synas önska — måste således vara i första rummet ett kraftigt sjöförsvär.

Då af ofvan stående bör vara klart, att Sverige icke kan försvaras af en landtarmé med en svag flotta och att vi icke med hvilken armé som helst utan en stark flotta kunna hindra en fiende att besätta Gotland och Karlskrona, hvarmed början vore gjord till vår undergång såsom sjelfständig stat;

då en fästning, som förlorat sina utanverk, vanligen är förlorad, och Sverige antagligen på denna grund kan anse sig förloradt, om det, inveckladt i krig, öfverger och icke försvarar den våta fästningsgraf, som försynen lagt omkring våra gränser;

då en landtarmé, sådan som den föreslagna, ehuru den *icke* är tillräcklig för försvaret, likväl skulle under freden utarma det land, som den är afsedd att beskydda;

då *försvarsförmågan* till sjös vuxit med hvarje ny uppfinning, i samma mån som *anfallssvårigheterna* ökats, och vi sålunda med samma kostnad kunna åstadkomma jemförelsevis kraftigare *försvarsmedel* än våra fienders *anfallsmedel*;

då vi från stormagtstiden ärfv varf, dockor m. m. för den största flotta som kan ifrågakomma, samt marinförvaltningen äfven torde vara mächtig att betydligt utvidga sin verksamhet, och det således hufvudsakligen fordras anslag till nybyggnader och öfningar för att åstadkomma ett betryggande sjöförsvär;

då till ett sådant försvar erfordras en långt mindre personal än vid landtförsvaret, och således en ej obetydlig del af den tunga börda, ett i alla händelser *icke betryggande landtförsvär* skulle pålägga landet, kan undvikas, om ett *betryggande kustförsvär* ordnas;

då af allt detta vill synas, som om vi länge gått på villovägar, hvilket kostat mycket penningar, och kunnat äfventyra det dyrbaraste vi ega — vår frihet — om ej försynen hållit sin skyddande hand öfver gamla Sverige;

så borde väl klokheten bjuda, att en närmare granskning göres angående vårt försvarsväsen, sedt ur *denna* synpunkt, och att man icke borde förhastas sig, utan uppskjuta med antagandet af den föreslagna härorganisationen, mot hvilken så många befogade anmärkningar i så väl militäriskt som ekonomiskt hänseende från kompetenta håll blifvit gjorda, tills en ny pröfning skett, hvilken må hända skulle föranleda till

omgestaltande af hela vårt försvarsväsen och göra det mera effektivt, på samma gång dess börda blefve ofantligt mycket lättare att bära.

Men, skall man säkert invända, icke kan Sverige, med den flotta vi kunna åstadkomma, försvara sig mot Englands eller Tysklands eller Rysslands pansarflottor. Härpå svaras, att vi väl knappast kunna komma i krig med England eller Tyskland, och hvad Ryssland beträffar, har det nog användande för sin flotta på andra håll och torde för ett eventuellt anfall på Sverige icke kunna utrusta en större *anfällsflotta* än vi med hopp om framgång skulle kunna möta med en sådan *försvarsflotta*, som jag tänkt mig.

På alla näringsområden, i jordbruket såväl som industrien, går allt numera ut på att använda maskiner i stället för den dyrbaraste af alla krafter, människokraften; och vårt lands läge, omgifvet som det är af haf, vår utvecklade industri och vårt goda jern äro på det högsta lämpade att begagnas såsom medel till försvar. Vår folkfattigdom i jämförelse med våra mäktiga grannar gör det till en bjudande nödvändighet att så mycket som möjligt mångdubbla människokraften. Allt bjuder således att grunda försvaret på krigsmaskiner, d. v. s. på ett flytande försvar, på örlogsfartyg, som kunna byggas i eget land, bemannas med våra utmärkta sjömän, och hvilka, på samma gång de ingifva respekt och hvar som helst kunna möta en fiende och hindra honom föra in kriget i landet, fordra ett minimum af lefvande kraft mot den oerhörda massa af människor och dragare, som ett i alla händelser ofullständigt och otillräckligt landförsvar kräfver. *Och jag är således fullt och fast öfvertygad, att ett kraftigt sjöförsvar utgör enda möjligheten att utestänga krig från våra landamären.*

Våra föregående stora konungar Gustaf I och Karl XI hafva, såsom vi alla veta, egnat all omsorg åt sjöförsvaret, hvilket de ansågo som »rikets tryggaste förmur, dess värn och försvar», och Sverige har också alltid då vi haft en flotta med heder gått ur striden. Och Gustaf II Adolf har yttrat: »*Må svenskarne antingen skaffa sig herraväldet öfver Östersjön genom besittningen af dess kustländer — eller också lemna allt, hålla en stark flotta, lägga sig inom sina svenska klippor och skär, och lefva i landet sins emellan ense — då ingen skall dem lätteligen med fördel antasta.*» Och jag tror att Gustaf Adolf var större strateg, större statsman och större fosterlandsvän än någon nu lefvande, och att han således kan anses vara den mest kompetente domaren i denna fråga.

Och om någonting i detta hänseende ändrats sedan Gustaf Adolfs tid, så är det till fördel för nu lefvande. Ty sedan Sverige förlorat sina provinser på andra sidan Östersjön och Bottniska viken, och Carl

XIV Johan förenat Sverige med Norge till ett försvarsförbund, befinna vi oss just i den lyckliga ställning och med de naturliga gränser, som Gustaf Adolf förutsatt.

Norge var sedan århundraden tillbaka, och ända till föreningen med Sverige, tillsammans med Danmark ständigt vår uppenbare och hemlige fiende, som vid alla tillfällen lurade på att anfalla oss i ryggen, och vi hade sålunda en lång och svår landgräns att försvara.

Denna tid är nu ett minne blott, och jag tänker så högt om Stamfadrens för vår nuvarande Konungaätt storslagna tanke — unionen med Norge — att jag icke fäster synnerligt afseende vid dagens konstgjorda stridigheter, hvilka nog, med god vilja å ömse sidor om fjellen och genom svenska och norska folkens sunda omdömen om föreningens fördelar och medvetenheten om den solidaritet, som måste finnas helt naturlig emellan de tvenne beslägtade stammarna å den skandinaviska halfön, nog komma att reda sig, utan hyser den öfvertygelsen, att, om det en gång gäller, skola svensken och norrmannen, liksom fordom två fosterbröder, hvilka kämpat med och lärt akta hvarandra, stå rygg mot rygg, med bröstet mot fienden och med svärd i hand beredda att afvärja gemensam fara för de förenade rikena.

Jag kommer nu slutligen till kostnaderna för det kombinerade land- och kustförsvar jag tänkt mig.

Beräkningen härför måste naturligtvis för en privat man, som icke har tillgång till nödvändiga utredningar, blifva ytterst svår och endast kunna anses såsom approximativ, men detta torde äfven vara tillfyllestgörande, då det icke kan vara fråga om att fastslå siffrorna såsom oföränderliga, utan endast begagna dem såsom en ledning för bedömandet af de ungefärliga kostnaderna för försvarets ordnande på det sätt här föreslagits. Och för att vinna detta ändamål torde svårigheterna icke vara oöfvervinneliga.

Uti Schweiz, som har en liknande härorganisation som den af mig föreslagna, uppgingo kostnaderna enligt Almanach de Gotha för året 1890 till 20,575,336 francs, hvarifrån bör afgå vinsten från »stuterier för arméns behof», »verkstäder» och »laboratorier», upptagen bland statsinkomsterna till 8,499,796 francs.

De verkliga kostnaderna för hären torde därför kunna beräknas till, i rundt tal, 18,611,000 francs, eller 13,400,000 kronor, uti hvilket belopp förmodligen äfven ingår en del poster, hvilka här i Sverige

upptagas såsom »extra» och lemnas af Riksdagen på särskilda framställningar af Kongl. Maj:t.

För denna kostnad kan Schweiz, enligt Almanach de Gotha, i krig uppställa en armé af 127,973 man linie och 80,272 landtvärn, eller tillsammans 208,245 man utan att räkna landstormen 272,124 man — allt fullt organiseradt och väl beväpnadt, hvilket kan kallas »*ett folk i vapen*».

Med hänsyn tagen till folkmängden skulle Sverige, med Schweiz' försvarsorganisation och 109 dagars öfning för fotfolket, kunna i krig uppställa omkring 200,000 man linie och 114,000 man reserv, eller tillsammans 314,000 man, utom landstormen 400,000 man — och kostnaden härför skulle uppgå till *21,500,000 kronor*.

Lägges Norges nya härordning med dess 114 dagars öfning för fotfolket under 4 år och folkmängd till grund för beräkningarna, så uppstår följande förhållande.

Kostnaderna för Norges här uppgick enligt »Statsregneskabet» för budgetåret 1890—91, det sista hvartill jag haft tillgång, (med afdrag af sådana utgifter, belöpande sig till 1,121,000 kronor, som i svenska budgeten upptagas såsom extra och äro varierande och oberoende af sjelfva organisationen, såsom anslag till kanoner, vapen, ammunition, skarpskytteväsendet, Norges geografiska opmaaling m. m.) till i rundt tal 6,356,000 kronor, och för denna kostnad kan Norge i krig uppställa en armé med linie-, ingenjör-, sanitets-, sappör-, pontonier- och telegraftrupper jemte träng och intendentur, fullt utrustade, uppgående, jemte landtvärnet (andra uppbådet), hvilka likasom linien öfvats i fem år, till omkring 30,000 man, hvartill kommer landstormen, som ännu icke organiserats, men kommer att utgöras af alla, som kvarlefva och afgå ur reserven.

Med afseende på Sveriges folkmängd skulle, om Norges härordning lades till grund för beräkningarna, kostnaderna här uppgå till omkring *16,500,000 kronor* och vi i krig kunna uppställa en fullt organiserad och lätt mobiliserad här af alla truppslag på *70,000 man*, utom landstormen.

Enligt det förslag jag tagit mig friheten framlägga är beräknadt, att

1:sta uppbådet linie skulle komma att uppgå till.....	cirka	100,000 man
2:dra » till	»	50,000 »

Summa cirka 150,000 man

utom landstormen beräknad till	170,000 »
--------------------------------------	-----------

eller tillsammans i krig cirka 320,000 man.

Jag har nemligen antagit, att en här af 150,000 man linie- och ersättningstrupper, *väl organiserad* och *beväpnad*, skulle vara tillräcklig att, *i förening med ett förstärkt kustförsvar*, kunna uppehålla neutraliteten i krig, och äfven att, med hopp om framgång, kunna tillbakaslå fiendliga anfall mot våra kuster.

Läggas nu den schweiziska härordningen och dess kostnader till grund för beräkningarna för Sveriges här och tages hänsyn till folkmängden, så skulle kostnaderna här komma att uppgå årligen till 21,500,000 kronor och vi kunna uppställa en armé på 314,000 man utom landstormen; men då meningen är att öfva endast 150,000 man, måste ofvanstående belopp, 21,500,000 kronor, anses för högt.

Tages åter den norska organisationen och dess kostnad såsom basis för beräkningen, så skulle Sverige med denna kunna uppställa 72,000 man för en kostnad af 16,500,000 kronor, hvilket påtagligen är för lågt. Tager man deremot medium af de schweiziska och norska härarne och deras kostnader, så kommer man, med beräkning af Sveriges folkmängd, till en här på 193,000 man, (af mig upptagen till 150,000 man), och en kostnad af 19,000,000 kronor, hvilket torde komma sanningen nära för våra förhållanden.

Då jag emellertid i mitt förslag upptagit kostnaden för obligatorisk vapenöfning i skolorna, för dagtraktamente, som icke förekommer i Norge, till premier, m. m. m. m., så skulle man ju approximativt kunna upptaga 20,000,000 kronor såsom den ordinarie årliga utgiften till den af mig föreslagna härorganisationen, grundad på allmän värnpligt med 120 dagars öfning i läger och 10 dagars skjutöfning i närheten af hemorten. Och jag antager som säkert, att detta belopp af 20 millioner kronor skulle befinnas tillräckligt för den af mig föreslagna härorganisationen, när »generalernas förslag» slutade på 28½ millioner kronor för en organisation med nära 2½ gång så lång öfningstid för de värnpligtige, och till följd deraf större militär apparat i sin helhet. Härifrån bör emellertid dragas behållningen på värnskatten samt på inflytande vakansafgifter för rotarne, äfvensom nettovinsten på verkstäder, hvilka statsinkomster kunna användas till betäckandet af extra utgifter för vapen, ammunition och dylikt.

Enligt Kongl. Maj:ts proposition till 1892 års Riksdag, utgöra de ordinarie utgifterna för vårt, efter alla sakkunniges åsigt, otillfredsställande landförsvar, med indelningsverket inberäknadt, 24,670,000 kronor årligen. Genom införandet af allmän värnpligt, på de grunder jag föreslagit, skulle således en besparing för det allmänna uppkomma af 4,670,000 kronor uti de nu utgående kostnaderna för hären, hvilka

medel således, utan ökade kostnader för statsverket, skulle kunna användas till flottans förstärkande, och hvarigenom vi, tillsammans med de belopp, som vanligen af Riksdagen anvisas till flottans nybyggnad, skulle under loppet af 10 år kunna för flottans nybyggnad disponera åtminstone 60 millioner kronor, eller så mycket som endast ett otillräckligt landförsvar, efter genomförandet af de nu framlagda nådiga förslagen till reglering af skatter och härens organisation, skulle komma att kosta under knappast mer än 1½ år. Och med en sådan tillgång skulle kunna anskaffas:

- 12 pansarbåtar af förbättrad Svea-cert,
- 30 större torpedobåtar,
- 30 mindre d:o,

4 snabbgående kryssare till handelns skydd samt diverse andra fartyg, utom den flotta af 3 Sveor, 15 torpedobåtar, 2 skolskepp, m. fl. fartyg som vi nu ega. Hvarefter nybyggnad efter hand kunde ske med de medel, som fortfarande skulle inflyta genom försäljning af Skepps- och Kastellholmarne samt Galèrvarfvet.

Jag tror, att ingen fiende, om vi egde en sådan flotta, skulle våga anfälla Sverige, och jag hemställer till hvar och en fördomsfri menniska, om icke våra försvarskrafter härigenom skulle vinna en högst betydligt större förstärkning, och detta inom ramen af våra nuvarande försvarskostnader, ty för genomförandet af en sådan organisation och denna plan i öfrigt behöfde inga nya skatter påläggas.

Min innerligaste öfvertygelse är, att vi med den flotta, som skulle kunna byggas för sålunda tillgängliga medel, och det verkliga nationalförsvar, som min mening vore att upprätta, skulle, utan att vår ekonomiska ställning försvagades, betydligt stärka vår försvarskraft, samt att vi med mod och förtröstan skulle kunna blicka mot den kommande tiden, under säker förhoppning att i all framtid bevara ett fritt, lyckligt och äradt »Sverige åt svenskarne».

Må ofvanstående motivering för tillfället vara tillräcklig att inleda följande förslag till Sveriges försvar, som jag härmed har äran framlägga för urtima Riksdagen:

1:o) Landt- och sjöförsvarsdepartementen sammanslås till ett, för vinnande af mera enhet i alla åtgöranden för försvaret.

2:o) Hvarje svensk man inom åldern 21—50 år är skyldig, när det påfordras, träda i vapen till landets försvar och underkasta sig därför erforderlig öfning. Från denna skyldighet, som bör betraktas som en kär pligt, eger ingen annan frikallelse rum än den, som betingas af

sjukdom, vanförhet, vanfrejd eller af mindre duglighet i allmänhet för krigstjenst.

3:o) Utaf årskontingenten af de värnpligtige uttages, med afseende i första rummet fäst på intellektuella och fysiska egenskaper, d. v. s. bildning i förening med kroppslig styrka, ungefär 9 af 13, hvilka förstnämnda eliter äro berättigade och skyldiga att deltaga i landets försvar mot fiendtliga anfall. Uttagning af dem, som sålunda anses värdigast att öfvas till landets försvar, sker genom bataljonschefen, bataljonsläkaren samt en af landstinget förordnad lämplig person för hvarje bataljon.

- 4:o) Värnpligtsåldern 21—50 år indelas i 3:ne perioder, hvaraf
- a) 21—26-årsklasserna bilda *härens första uppbåd*;
 - b) 27—30-årsklasserna bilda *härens andra uppbåd (ersättnings-
trupperna)*;
 - c) 31—50-årsklasserna utgöra *landstormen*.

5:o) *Första uppbådet* skulle efter nuvarande folkmängd komma att bilda en armé på 100,000 à 110,000 man stridande, organiserade fullständigt af alla vapen, med träng-, jernvägs-, telegraf- och andra i en modern armé erforderliga trupper. Svenska hären får icke utan medgifvande af Riksdagens båda kamrar föras utom den Skandinaviska halföns gränser. Öfningstiden för *första uppbådet* blifver för fotfolket tillsammans 126 dagar, fördelade på ungefär nedanstående sätt:

1:a året rekrytskola.....	54 dagar
under 2, 3, 4, 5 & 6 åren tillsammans	66 »

Summa 120 dagar.

Hvarförutom hvarje år minst en dag användes till skarpskjutningsöfningar vid skjutbana i närheten af hemorterna under militärbefäl, således tillsammans 126 dagar. Utom dessa skjutöfningar vid hemmen, anordnas nationella skjutfester hvarje år i hufvudstaden, hvarvid premier till belopp af minst 20,000 kronor utdelas. Specialvapnen erhålla en proportionsvis längre utbildning.

6:o) *Andra uppbådet, (ersättningstrupperna)* sammankallas till årliga mönstringar och till en dags skjutöfning under hvarje år, således med första uppbådet tillsammans *130 dagars öfning*.

7:o) *Landstormen* har inga obligatoriska möten, men med afganget pensionerad befäl ordnas den i bataljoner att utgå i farans stund, och skall ega tillgång på utredningspersedlar och vapen.

8:o) De värnpligtige af första uppbådet, som uteslutas från militära öfningar, äro, utom de, som uteslutas för sjukdom eller vanfrejd,

skyldige antingen till lämpligt arbete i arméns verkstäder eller vid be-
fästningar och dylikt under samma tid som de 6 första klasserna ut-
bildas i militära öfningar eller, om de icke passa till sådant arbete,
förbundna att betala en värnskatt af högst 500 kronor, att utgå i för-
hållande till förmögenhetsvilkoren. De, som sålunda betala värnskatt,
ingå omedelbart i landstormen.

9:o) De af denna värnskatt inflytande medel, beräknade till unge-
fär 500,000 kronor årligen, användas dels till premier åt de af 6-års-
klassens värnpligtige, som mest utmärkt sig i uppförande och militä-
riskt hänseende under tjänstetiden, dels ock till målskjutning och
premier vid sådana och dylikt. Vid hvarje bataljon utdelas sålunda ett
pris å 2,000 kronor, 2 å 1,000 kronor, 10 å 100 kronor och 10 å 50
kronor.

10:o) Dagtraktamente betalas utöfver lönen till befälet vid all tjenst-
göring i första och andra uppbåden, hvarjemte truppen erhåller 50 öre
om dagen under marscher och tjenstgöring.

11:o) För utbildande af underbefäl skall inom hvarje militärdistrikt
finnas en teoretiskt-praktisk krigsskola, och i hufvudstaden eller dess
närhet en krigshögskola för hela riket. Med denna torde gymnastiska
centralinstitutet kunna förenas.

12:o) Befälet i första uppbådet består dels af officerare, som, efter
genomgående af den högre krigsskolan, erhållit fast anställning i armén,
dels af sådana, hvilka såsom surnumerärer icke erhållit lön eller endast
genomgått distriktets krigsskola. Till förra kategorien höra alla offi-
cerare, från och med kaptensgraden uppåt, och till den senare i regeln
löjtnantsgraderna.

13:o) Underbefälet i första uppbådet är dels fast anställdt (fanjunkare-
graden), dels tjenande mot tjenstgöringspenningar (sergeanter och kor-
praler).

14:o) Det icke fast anställda befälet uttages bland de därför lämp-
ligaste värnpligtige.

15:o) Det fast anställda befälet af första uppbådet skall egna sin
tid så odeladt som möjligt åt tjensten.

16:o) Inom hvarje militärdistrikt skola finnas förlagda trupper af
alla slag jemte utrustning, så att hvarje distrikts militärkontingent utgör
ett helt för sig, färdigt till omedelbar utryckning om fara hotar.

17:o) De trupper, som kunna erfordras för garnisonen i hufvud-
staden, ställas oberoende af folkhären, hvilken icke kan kommenderas
till sådan garnisonstjänst, såvida icke, vid något särskildt tillfälle, ord-
ningens upprätthållande skulle fordra undantag från denna regel.

18:o) I alla rikets offentliga läroverk, såsom akademier, tekniska, skogs-, landtbruks- med flera skolor samt elementarläroverken, införas teoretiska och praktiska militära öfningar jemte målskjutning under militärisk ledning för den manliga ungdomens utbildande till öfver- och underbefäl, minst 6 timmar i veckan under pågående lästerminer, och efter vårterminernas slut verkställas en veckas öfningar i fälttjänst å kuperad mark, under hvilken tid eleverna erhålla lämpligt dagtraktamente. För vinnande af tid till dessa öfningar under terminerna inskränkes undervisningen i mindre viktiga teoretiska ämnen.

19:o) Uti folkskolorna öfvas exercis och marsch under militärbefäl.

20:o) Såsom ett önskningsmål framhålles, att uniformerna göras af gråblått tyg, hvilket minst synes på afstånd, samt att allt paradglitter undvikas, dels af besparingshänsyn, men hufvudsakligen af militäriskt praktiska skäl.

21:o) Verkstäder inrättas för tillverkning och underhåll af för armén och flottan nödiga persedlar och effekter, såsom af proviant, af ammunition och uniformer m. m.

22:o) Till understöd för målskjutning och till premier vid den stora årliga nationella skyttefesten i hufvudstaden anslås minst 100,000 kronor årligen.

23:o) Indelta armén ställes på vakans allt efter stamsoldaternas afgång och den allmänna värnpligtens utveckling, och de inflytande vakansafgifterna ingå till statsverket, att användas i första rummet till underhåll af den värnpligtiga armén.

24:o) En ny exercisplats med blandad, jemn och kuperad mark för Stockholms garnison anskaffas i närheten af hufvudstaden, hvarefter Ladugårdsgärdet med angränsande skogsparker utlägges till en ny stadsdel och upplåtes till bebyggande, på samma grunder, som varit bestämmande vid gardestomternas försäljning.

25:o) Beträffande sjöförsvaret anvisas:

a) ett årligt permanent anslag af 4,670,000 kronor till flottans nybyggnad, som tages af besparingarna från landtförsvaret; och

b) inregistreras alla privata ångbåtar och segelfartyg, som kunna användas för försvaret, hvarförutom vid nybyggnad af fartyg staten mot en ersättning för förökad kostnad och andra olägenheter bör betinga sig rätt bestämma, dels att fartygen byggas lämpade för krigsändamål, dels att de stå till buds mot hyra i händelse af krig;

c) ett nytt etablissement för flottans afdelning i Stockholm anlägges å passande plats innanför Vaxholm, hvartill medel erhållas genom upplåtande till bebyggande af Skepps- och Kastellholmarne samt Galèr-

varfvet. De medel, som härigenom erhållas utöfver hvad som erfordras för det nya varfvets anläggning, användas till flottans nybyggnad.

Jag skall nu öfvergå till en kortfattad utredning af några egenheter, som ingå i förut anförda förslag till organisation af landt- och sjöförsvaret.

Punkt I.

Sammanslagning af landt- och sjöförsvarsdepartementen.

Fördelarna häraf torde knappast kunna bestridas. Jag vill icke tala om besparingen i kostnader, ty den spelar härvidlag ingen rôle, men derigenom skulle vinnas den *enhet i försvarsåtgärder*, i organisativt hänseende, i anskaffning af materiel m. m., som nu saknas, men som måste anses ovilkorligen nödvändig, om ett lyckligt resultat skall kunna uppnås. Icke större än vårt försvarsväsen är, i jemförelse med andra större magters, kan en duglig person, med tvenne byråer under sig — en för hären och en för flottan — mycket väl sköta en sådan befattning; och att detaljerad sakkunskap i båda brancherna icke erfordras har bevisats deraf, att vår obestriddligen bästa sjöminister under senare tid uttogs ur fortifikationen; och i Frankrike exempelvis anses ingen bättre krigsminister hafva funnits på länge än Freycinet, som först varit ingenjör.

Punkt III.

Uttagandet af årskontingenten af de värnpliktige.

I de flesta länder i Europa, der den rena allmänna värnplikten är införd, såsom Tyskland, Österrike, Italien, Ryssland, Finland, Spanien, Portugal, Rumänien, Bulgarien, Nederländerna, Belgien m. fl., har man hufvudsakligen af hänsyn till kostnaderna, men äfven af andra motiv, ansett sig icke kunna fullt öfva hela kontingenten värnpliktige, utan uteslutit en del, hvilket sker genom lottning.

Efter min uppfattning är detta emellertid den sämsta form för uttagning af den behöfliga styrkan, man gerna kunnat välja, ty genom

denna metod kan hända, att man får de till krigstjänst minst passande i linien — och denna form har, äfven då den här föreslagits, väckt allmän ovilja.

Jag har därför trott urvalet böra ske på ett sådant sätt, att man vore förvissad att erhålla de allra bästa och bäst passande af landets söner i första ledet vid fäderneslandets försvar.

Jag har nemligen tänkt mig, att det sätt för uttagningen af dem, som i första rummet ansetts värdiga att utbildas till värnandet af fosterlandets sjelfständighet, skulle af alla, som ega spår till ambition, anses som en utmärkelse och en sporre att genom väl uppfyllda pligter göra sig värdiga det förtroende, landet sätter till dessa sina utvalda söner.

Och jag har älskat tro, att det skulle komma att anses äfven här, likasom i Greklunds storhetstid, som ett öppet diplom på intelligens och duglighet att offentligt hedras med detta förtroende, och har i denna tro, vid förslag till utnämmandet af de värnpligtige, som i första ledet skulle tjena sitt land, velat lägga an på en af mensklighetens upphöjaste egenskaper, på den ädla ärelystnaden, på åstundan att vara den bäste, att såsom sådan erkännas och hedras af samtid och efterverld.

Man skulle visserligen genom en strängare kassering kunna vinna samma ändamål, inskränkning af antalet som anses böra öfvas, men för min del tror jag uttagning efter duglighet vara i princip bättre och noblare än kassering för mindre duglighet. Bedömandet sker naturligtvis i båda fallen på samma grunder — och uttagningen af de dugligaste, kan, om man så vill, ske genom samma myndigheter som nu.

Hvad beträffar den numerär, som skulle komma att uttagas, har jag gått ut från samma beräkning som förut, eller att Sverige kan uppställa en här af 150,000 man, samt att en sådan här skulle vara tillräcklig för landets försvar.

Jag har därför velat uttaga endast det antal, som skulle erfordras för bildandet af en sådan här; *ty att under fredens dagar hålla på att exercera en hop mindre dugliga, kroppssvaga beväringar, hvilka under krigets strapatser endast skulle komma att fylla sjukhusen* — dertill finnes ju ingen anledning, äfven om man icke fäster afseende vid de onödiga kostnaderna. — Vid närvarande nativitet, och om afräkning göres för emigration, dödlighet m. m., skulle uttagandet af beväringen i första och andra uppbåden på sätt jag föreslagit komma att uppgå till ungefär 150,000 man — må hända något mer.

Punkt IX.

Äfven detta förslag att *premiëra de värnpligtige*, som företrädesvis utmärkt sig under fullgörandet af sin värnpligt är, som jag tror, en nyhet, aldrig förr tillämpad.

Erfarenheten har emellertid visat, huru fördelaktigt utdelning af pris (premiering) har verkat på industriens och andra områden, dels såsom tilltalande ambitionen, dels ock verkande på en annan mänsklig egenkap, mer och mindre utvecklade, hos de flesta, nämligen förvärfsbegäret, och jag har trott det ej vara något ondt uti att med penningebelöningar uppmuntra sådana, som synnerligen utmärkt sig för god conduit, skicklighet och intresse för yrket.

Man har sett Bismark, Moltke och flere af de tyska generalerna emottaga, utom hvarjehanda »nådevedermälen», storartade statsdotationer för sina meriter i kriget mot Frankrike, och hvarför skulle icke då mannen i ledet, som utmärkt sig, men icke på sin anspråkslösa plats kan erhålla något »nådevedermäle», kunna hafva utsigt att åtminstone vinna pris för visad duglighet.

Jag har, för att kunna fixera ett belopp, förslagsvis ifrågasatt belöningar af 2,000, 1,000, 100 och 50 kronor, men dessa siffror kunna ändras efter tycke och smak. Ett och annat pris torde emellertid böra sättas så högt, att den unge mannen i värnpligtsåren må föranledas taga i betänkande, huruvida det icke är bättre att stanna hemma och utmärka sig och derigenom erhålla ett kapital, som kan göra honom till hemmansegare i eget land, än — att resa till Amerika.

Punkt V.

Första uppbådets (liniens) öfningstid.

Mot denna, upptagen till 130 dagar för fotfolket och proportionsvis längre tid för specialvapen, inbegripet 10 dagars skjutöfningar i närheten af hemmen, skola naturligtvis yrkesmilitärerna uttala sitt anathema och anmärka omöjligheten af att på så kort tid träna beväringen till fosterlandsförsvare.

Man skall säga, att den militärpedagogiska fordran på »viljeenhet i flertalet» icke kan vinnas på 130 dagar, och att den enskilde indivi-

den icke medhinnas blifva tillräckligt »potenserad» d. v. s. insnörd i militärisk form, såsom i de stora europeiska krigsstaterna Tyskland, Österrike m. fl. ansetts nyttigt och nödvändigt.

En bekant nationalekonom d:r v. Stein yttrar emellertid härom: »ett alltför stort mått af tjänst under fanorna gifver visserligen en stark här, men ett svagt folk». Och det säkraste sättet att träffa det rätta synes således vara, att lämpa militärtjensten efter folkets förmåga att bära densamma. På detta sätt torde man vara säkrast om segern, och lyckligt det land och folk, som står *starkt* och *enigt* när faran hotar.

Min tro är, att om man skulle vilja antaga det förslag till försvarsorganisation, som jag tagit mig friheten föreslå, och man sökte ingjuta en sann fosterländsk anda i nationen genom att, i sammanhang med den allmänna värnpligten, införa allmän rösträtt, så att de i socialt hänseende lägre stående klasserna erhöle rättighet deltaga i lagstiftningsarbetet och på samma gång gjordes delaktiga i ansvaret, eller, för att begagna talmannens i Andra Kammaren ord inför tronen, »*så att hvarje man eldas af medvetandet, att han eger hel medborgarrätt i det fosterland, för hvars lif han går att insätta sitt eget*», om icke större skattebördor pålades än som äro alldeles oundgängligen nödvändiga för statens behof, och om man slutligen sökte undanrödja anledningarna till missnöje och ofrid mellan land och stad, mellan de olika klasserna i samhället — så skulle Sverige kunna blifva ett lyckligare land än de flesta andra och vi befinna oss starka gent emot utlandet.

Punkt VIII.

Femtio (50) öres dagtraktamente under öfningarna.

Uti Schweiziska nationalarmén hafva de värnpligtige under tjänstgöring 45 centimes (32 öre), och jag har med afseende på de ekonomiska uppoffringar, som värnpligten alltid medför, ansett mig böra föreslå en ersättning af 50 öre per marsch- och tjänstgöringsdag. Fråga är emellertid, om icke endast de mindre bemedlade böra erhålla en sådan ersättning; för den enskilde bemedlade spelar detta belopp ingen rôle, men väl för statsverket.

Punkt IX.*Värnsfatt.*

Om en del af de till krigstjenst mindre passande värnpligtige skola slippa vapenöfningar för att ingå i landstormen, synes billigheten fordra, att de, som kunna, äfven böra betala en ersättning härför, hvilken icke kan bättre användas än att utdelas till premier åt dem, som få utgöra tjensten.

Punkt XXI.

Uti flere andra europeiska länder finnas storartade verkstäder för tillverkning af utrustningspersedlar åt hären, såsom bagerier, sadelmakare-, skräddare- och skomakareverkstäder m. m., försedda med de bästa maskiner för tillverkning och underhåll af krigsbehof, dels i akt och mening att under krig vara oberoende för erhållandet af dessa förnödenheter, dels ock af besparingshänsyn. Arbetare tagas till ej obetydlig del ur de värnpligtiga klasserna af sådana, som äro mindre passande till krigstjenst, men kunna företrädesvis vara lämpliga i verkstäderna.

Fördelarna häraf behöfva icke bevisas.

Uti Schweiz exempelvis uppgår enligt Almanach de Gotha statens vinst på sina militära verkstäder och stuterier årligen till nära 8,500,000 francs.

Punkt XXII.*Målskjutningspremier.*

I betraktande af att taktiken i blifvande krig genom införandet af långskjutande kanoner och repetergevär samt det rökfria krutet säkerligen kommer att undergå betydliga förändringar, så att kavallerichocker och bajonettanfall kunna anses höra till en förgången tid, men deremot manöverfärdighet och skjutning på långa afstånd blifver bestämmande för stridens utgång, så måste det, under sådana förhållanden och fram-

tidsutsigter för landets försvar, i synnerhet ett med en jemförelsevis mindre härnumerär, vara af allra största vikt, att skjutvapnen af alla slag äro af bästa beskaffenhet, och truppen öfvad och skicklig att använda desamma.

För ernäendet af detta senare ändamål, allmännare träffsäkerhet, finnes naturligtvis intet bättre än skjutöfningar, och jag har tänkt att, genom utfästandet af höga premier för skickliga skyttar, sporra till öfningar i hembygden och, likasom i Schweiz, göra denna skicklighet till en »sport», hvilken skulle krönas vid en stor nationalskjutfest i hufvudstaden hvarje år.

Punkt XXIV.

Ladugårdsgärdets upplåtande till bebyggande.

Detta förslag torde inom många kretsar komma att vid första påseendet väcka mycket motstånd, men jag skall söka visa fördelen deraf. Jag vill härmed icke framhålla det ändamålsenliga af hufvudstadens utvidgning i just den rätta riktningen åt dess nya hamn, med den praktfulla stadsdel, som derigenom skulle kunna åstadkommas, öfverlägsen alla andra på jorden, ty detta hör ej hit. Jag vill endast påpeka fördelarna för statsverket att i en tid, då åtskilliga frågor stå på dagordningen, som taga i anspråk stora tillgångar, söka — utan tryckande orättvis och ojemn beskattning — erhålla sådana tillgångar af beskaffenhet att icke vara underkastade vexlingar af konjunkturer.

Ladugårdsgärdet, utgörande med tillhörande skogsparker en areal af bortåt 40 millioner qvadratfot, eger (om afdrag göres för gator, torg, parker med mera och samma medelpris eller 6 kronor beräknas, som erhållits vid gardestomternas realisering, såsom byggnadsplats, lågt räknadt, ett värde af 150 millioner kronor.

Detta värde kan, vid första påseendet, förefalla för högt, men om i betraktande tages, att välbelägna tomter i Stockholm, med dålig grund, betalas med 30 à 40 kronor qvadratfoten, vid den nya Birger Jarls-gatan med 24 kronor och ända uppe i Vasastaden å Norrmalm med 4 kronor qvadratfoten, så torde det medelpris af 4 kronor qvadratfoten, som jag beräknat, och hvarigenom värdet skulle vara 100 millioner kronor, under loppet af 30 år för så värdefulla byggnadsplatser, å öfverallt god grund, som Ladugårdsgärdet, väl ordnad till en modern stadsdel, skulle erbjuda, icke kunna anses vara för högt beräknadt, så mycket

mindre som värdet af de tomter, hvilka under de senaste 15 åren bebyggts eller ombyggts i hufvudstaden, kunna uppskattas till 50 millioner kronor.

Detta värdefulla fält begagnas, som bekant, för närvarande icke för annat ändamål än till exercis för Stockholms garnison och — ko-bete om höstarne.

Man behöfver icke vara sparsamhetsvän par préférence för att tycka, att detta är något kostsamt, ty hyran för detta exercisfält utgör, efter ofvanstående värde, för hvarje gardist-öfningsdag minst 10 kronor. Intet annat land på jorden torde, mig veterligen, heller för närvarande anse sig hafva råd att hålla sig med ett så jemförelsevis dyrbart parad-exercisfält.

Om man i stället anskaffade ett annat, något längre bort nära jernväg beläget lämpligt exercisfält för gardesregementena och upplät Ladugårdsgärdet till bebyggande, så borde, att döma efter den utveckling Stockholm vunnit under de sista 20 åren, kunna antagas, att Ladugårdsgärdet vore i det närmaste bebygdt inom cirka 30 à 40 år. I en kongl. proposition angående begränsandet af Riksdagens ledamöter har Stockholms folkmängd år 1920 upptagits till 539,110, mot 250,000 nu, och plats behöfves således inom 30 år för denna ökning af 289,000 i folkmängden. Erfarenheten har visat, att hus företrädesvis uppföres å vackra och välbelägna platser, emedan sådana lättast uthyras.

Genom en sådan finansoperation skulle, utan att nya skatter behöfva påläggas för att täcka bristen vid grundskatternas afskrifning, staten hafva vunnit ett kapital, hvarå räntan utgjorde ungefärliga beloppet af dessa grundskatter.

Enligt min plan borde de inflytande medlen ingå till och förvaltas af riksgäldskontoret, med föreskrift, att kapitalet skulle förblifva orubbadt och placeras uti lätt realisabla räntebärande statsobligationer eller andra sådana värdepapper.

På detta sätt vore grundskattefrågan löst utan extra beskattning, utan »kompromissande» och sammanblandning med försvarsfrågan, och utan ett för båda parterna och mäklarne lika »ovärdigt köpslagande» om landets försvar.

Grundskatterna skulle dessutom härigenom, utan större olägenhet för statsverket och utan risk kunna afskrifvas, enär det endast vore fråga om ett förskotterande, som skulle ersättas i samma mån medel inflöte för försäljningen af byggnadstomter (alldeles såsom tillgått vid byggandet af gardeskasererna), och rust- och rotehållarne hastigare blifva utaf med dessa besvär.

Och en fördel till, af må hända oskattbart värde, skulle vinnas genom att staten, i händelse af behof vid tillfälle, då mycket penningar behöfvas och lån må hända icke kunde erhållas, egde en lätt disponibel tillgång af 100 millioner kronor. Tyskland har i Spandaus fästnings-hvalf en fond på 300 millioner riksmark.

Punkt XXV.

a) Fördelarne af ett bestämdt årligt byggnadsanslag till flottan är i ögonen fallande, emedan det endast är genom att våra verkstäder för fartygsbyggnad kunna påräkna kontinuitet i arbetet som de kunna lemna det billigt och godt.

b) Genom godkännande af detta förslag skulle landet i krig kunna utan synnerliga kostnader disponera dels ett antal fartyg lämpliga för transporter, dels ock sådana, som skulle kunna armeras och användas i aktiv tjänst.

c) Samma skäl, som ur hufvudstadens synpunkt göra sig gällande för upplåtandet af Ladugårdsgärdet till bebyggande, ligga i ännu mera öppen dager i fråga om Skepps- och Kastellholmarne samt Galärvarfvets. Stockholms stad skulle derigenom erhålla de vackraste och värdefullaste byggnadsplatser samt kajer för sjöfarten till en längd af ej mindre än 10,100 fot utmed Saltsjön eller mera än den nuvarande begagnade kajlängden. Fråga härom har äfven förevarit år 1863, då en kongl. komité, bestående af generalen af Kleen, kommendörerna Diedrichs och Feilitzen, nuvarande generallöjtnanten friherre B. A. Leijonhufvud, majoren J. Jonzon och undertecknad, efter noggrann utredning uppgjorde ett förslag jemte ritningar till ett nytt etablissement, med reparationsdocka, kaserner, maskinverkstäder och alla öfriga tillbehör för flottans afdelning i Stockholm, vid den så kallade Hustegafjärden å Lidingön, samt tillstyrkte Skepps- och Kastellholmarnes jemte Galärvarfvets upplåtande till privat bebyggande.

De båda holmarnes och Galärvarfvets sammanlagda areal utgör 3,193,000 qvadratfot, hvilket enligt kompetente mäns beräkning under nuvarande förhållanden representerar ett värde, lågt räknadt, af 10 kronor per qvadratfot, eller närmare 32 millioner kronor; och om derifrån drages kostnaden för det nya varfvets, af komitén beräknad till 4,435,850 kronor, men för säkerhet ju kan upptagas till 6 millioner kronor, så skulle ett öfverskott uppkomma af 26 millioner kronor, afsedt till byggnad af krigsfartyg.

Tages på detta sätt vara på hvad man eger, så kunna storverk uträttas. Genom försäljning af obrukbara gamla och kasserade kanoner, kulor, kanonbåtar, galärer och annan bråte, som endast skräpade å Skeppsholmsvarfvet, åstadkom en dugtig sjöminister medel till inrättande af verkstäder i de gamla skjulen å Galärvarfvet, hvilket medfört ofantliga besparingar vid flottans underhåll.

Skulle detta förslag till ordnande af Sveriges försvar i hufvudsak vinna Riksdagens bifall, vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen, med afslag på Kongl. Maj:ts vid innevarande urtima Riksdag framlagda förslag till förbättrad härordning och dermed i sammanhang varande, ville besluta i underdånighet anhålla, det behagade Kongl. Maj:t — snarast möjligt — låta genom en komité uppgöra och för Riksdagen framlägga plan till ett fullständigt ordnande af Sveriges försvarsväsen, grundadt på landets läge och naturliga förhållanden, dess förmåga att bära de med en så vidt möjligt betryggande försvarsorganisation förenade kostnader och uppoffringar samt militärteknikens och taktikens nuvarande ståndpunkt.

Stockholm den 22 oktober 1892.

Cl. Adelsköld.

K o s t n a d e r n a

för de europeiska stormagternas krigs- och undervisningsväsende samt antal politiskt röstberättigade i förhållande till folkmängden och i jmförelse med Sverige.

Uppgifterna i runda tal rörande stormagterna hemtade ur tidningen »Revue Liberal».

Kostnaderna angifna i francs (= 72 öre). Förhållandet 1890—91.

	Antal invånare.	Fredsstyrka.	Krigsstyrka.	Utgifter för Hären	Utgifter för Flottan	Summa utgifter för Här och Flotta	Kostnad pr invånare	Kostnad för undervisningsväsendet	Procent af politiskt röstberättigade i förhållande till folkmängden.	Anmärkingar.
		Man.	Man.	i mill. Fr.	i mill. Fr.	i mill. Fr.	i Franc.	i mill. Fr.		
1. Tyskland	49,500,000	512,000	4,900,000	820	100	920	18,6	75	21,7	
2. {Österrike- {Ungarn.....}	41,000,000	355,000	2,464,000	300	29	329	8,0	31	7,1	1) Utom universiteten.
3. Italien.....	31,000,000	262,000	2,913,000	328	123	451	14,6	20	8,3	2) Under krig kan Ryssland medelst reserv- och landstorm uppbbringa härens numerär till 5,510,000 man.
4. Frankrike ...	39,000,000	558,000	4,190,000	554	204	758	19,4	105 ¹⁾	27,2	3) Utom universiteten.
5. Ryssland.....	113,000,000	797,000	2,402,000 ²⁾	868	147	1,015	9,0	86	0	4) Indelningsverket inbegripet.
6. England.....	38,400,000	226,000	824,000	800		800	21,0	120 ³⁾	16,6	5) Med afdrag af anslag till lots- och sjökartoverken.
7. Sverige	4,800,000	33,800	134,700	37 ⁴⁾	11 ⁵⁾	48	10,0	10 ^{1/2} ⁶⁾	6,0	6) Utom universiteten.